

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

**ДОНИШКАДАИ ҶУМҲУРИЯВИИ ТАКМИЛИ ИХТИСОС ВА
БОЗОМЎЗИИ КОРМАНДОНИ СОҲАИ МАОРИФ**

**БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ
КУРСИ ТАКМИЛИ ИХТИСОСИ ОМЎЗГОРОНИ
ФАННИ ГЕОГРАФИЯ**

Душанбе 2026

Бо қарори ҳайати Шурои олимони Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф аз «28» ноябри соли 2025, №11/7-6 тасдиқ карда шудааст.

Мураттиб: Ақобиров Шосафар

Муҳаррир: Собирзода Сафарбек

Муқарризон:

Н.М. Қодиров, мутахассиси пешбари шуъбаи фанҳои табиатшиносӣ ва дақиқи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон;

Т. Турдиев, мутахассиси пешбари Маркази ҷумҳуриявии таълимию методи назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон;

М. Буранов, омӯзгори калони кафедраи методикаи таълими фанҳои табиӣ-риёзии Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф.

Барнома барои шунавандагони курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорони фанни география пешбинӣ шуда, дар асоси санадҳои меъёрий-ҳуқуқии соҳаи маориф (стандартҳои таълимӣ ва стандартҳои фаннии география) дар шакли модуль таҳия гардидааст. Барнома робитаи

мантикии машғулиятҳоро бо барномаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ таъмин менамояд.

Дар барнома навгониҳо дар соҳаи таълими география, равиш ва усулҳои истифодаи технологияҳои муосири таълим, технологияҳои инноватсионӣ, усулҳои татбиқи муносибати босалоҳият дар таълими фанни география, инчунин рушди маҳорати эҷодии хонандагону омӯзгорон дар шароити муосир ба назар гирифта шудаанд.

Мундариҷа

Муқаддима3

Боби 1. Муқаррароти умумӣ

.....6

Боби 2. Мақсад ва вазифаҳои барнома

.....6

Боби 3. Сохтор ва муҳтавои барнома9

Нақшаи мавзӯӣ ва барномаи курс10

Адабиёт13

Муқаддима

Истифодаи навоариҳои муосир дар самти баландбардории сифати таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташаккул ва навшудии сохтор ва усулҳои таълимии муассисаҳои таълимӣ аз ҳамаи иштирокчиёни раванди таълим на танҳо омодагии касбӣ, балки сатҳи баланди маҳорат ва ҷустуҷӯи роҳҳои муосир ва муносибро тақозо дорад.

Дар ҷаҳони муосир маориф яке аз асосҳои муҳимтарини рушди ҷомеа ба шумор меравад. Дар ин замина, география ҳамчун фанни таълимӣ дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва тафаккури хонандагон нақши калидӣ мебозад.

Барномаи мазкур бо мақсади таҳкими малакаҳои касбии омӯзгорони география ва таъмини сифати таҳсилот таҳия шудааст, ки дар он муносибати босалоҳият ва муҳити таълим ҳамчун унсурҳои асосӣ ба назар гирифта шудаанд.

Муносибати босалоҳият дар таълим, ки асоси барномаро ташкил медиҳад, методҳои таълимиро дар бар мегирад, ки ба ташаккули донишҳои амалӣ, малака ва салоҳиятҳои калидӣ равона шудааст. Дар доираи барнома, омӯзгорон бо принципҳои ин равиш шинос шуда, тарзи гузаронидани дарсҳои географияро бо истифода аз технологияҳои инноватсионӣ ва усулҳои интерактивӣ меомӯзанд.

Банақшагирии дарсҳои география бо тақия ба муносибати босалоҳият дар таълим дар ташаккули малакаҳои барои хонандагон муҳим нақши калидӣ мебозад. Омӯзгоронро бо усул ва технологияҳои нав, аз ҷумла технологияи таълими проблемавӣ, ки ба ҳалли масъалаҳои воқеӣ ва таҳлили вазъиятҳо равона шудааст, шинос мешаванд.

Барнома инчунин методикаи ҳалли масъалаҳоро дар бар мегирад, ки рушди тафаккури таҳлилӣ ва

мустакилиятро фаро мегирад. Омӯзгорон тарзи татбиқи машғулиятҳои амалӣ ва таҷрибавиро дар дарс, рушди тафаккури фазоии хонандагон бо истифода аз харитаҳои географӣ ва маводи аёни меомӯзанд.

Нақши омӯзиши системавӣ дар ташаккули донишҳои хонандагон махсус таъкид мешавад. Бо истифода аз омӯзиши системавӣ, омӯзгорон метавонанд муҳити таълимии мусоид барои рушди малакаҳои мураккаб фароҳам оваранд. Маводи аёни ҳамчун унсури муҳим барои рушди малакаҳои мустақили хонандагон, фаҳми амиқи равандҳои географӣ ва тафаккури фазоӣ баррасӣ мегардад.

Барнома супоришҳои тестиرو ҳамчун воситаи самараноки ташаккули салоҳиятҳои хонандагон дар омӯзиши география дар бар мегирад. Омӯзгорон меомӯзанд, ки чӣ гуна тестҳо метавонанд барои ташаккули дониш, малака ва салоҳиятҳои хонандагон истифода шаванд.

Аҳамияти худомӯзии омӯзгорон низ дар барномаи мазкур равшан таъкид шудааст. Ин равиш омӯзгоронро ба тақмили пайвастаи малакаҳои касбӣ ва мутобиқшудан ба талаботи низоми муосири таҳсилот ҳидоят мекунад. Нақшаҳои инфиродии худташаккулдиҳӣ ва истифодаи захираҳои таълимӣ, аз ҷумла платформаҳои электронӣ, нашрияҳои илмӣ ва курсҳои онлайнӣ, ба омӯзгорон имкон медиҳанд, ки фаъолияти худро самараноктар анҷом диҳанд.

Таҳсилоти фарогир, яке аз принципҳои калидии низоми муосири таълим буда, ба фароҳам овардани имкониятҳои баробар барои ҳамаи хонандагон, новобаста аз хусусиятҳои иҷтимоӣ, равонӣ ё ҷисмонии онҳо равона шудааст.

Истифодаи бозихҳои географӣ ва татбиқи таҳсилоти фарогир дар таълими география на танҳо сифати таҳсилотро баланд мебардорад, балки ба рушди

салоҳиятҳои асосии хонандагон мусоидат мекунад. Омӯзгорони география, бо истифода аз усулҳои инноватсионӣ, метавонанд муҳити таълимии пурмазмун ва дастрас барои ҳама эҷод намоянд. Ин муносибат ба омодазоеки насли нави шаҳрвандони босавод ва масъулиятшинос мусоидат мекунад, ки метавонанд бо истифода аз донишҳои худ ба мушкилоти глобалӣ самаранок посух диҳанд.

Ҳадафи асосии барнома рушди салоҳиятҳои омӯзгорон дар шароити нав мебошад. Ин ба омӯзгорон имконият медиҳад, ки сифати таҳсилотро бо истифода аз усулҳои муосир баланд бардошта, дар ташаккули дониш ва малакаҳои амиқи хонандагон саҳми назаррас гузоранд. Омӯзгорони география метавонанд раванди таълимро самаранок ташкил намуда, бо истифода аз дониш ва малакаҳои бадастомада, сатҳи таълимро ба марҳилаи нав бардоранд.

Боби 1. Муқаррароти умумӣ

Барномаи мазкур ба баландбардории сатҳи касбии омӯзгорони фанни география тавассути таҳияи методикаҳои муосири таълимӣ ва татбиқи муносибати босалоҳият дар таълим дар равона шудааст. Он ба рушди малакаҳои амалӣ дар омӯзиш, истифодаи технологияҳои инноватсионӣ ва ташкили муҳити самаранокӣ таълим нигаронида шудааст, ки ба ташаккули салоҳиятҳои калидии хонандагон мусоидат менамояд.

Боби 2. Мақсад ва вазифаҳои барнома

Мақсади барнома: рушди салоҳиятҳои касбии омӯзгорони фанни география тавассути татбиқи методҳои муосири таълимӣ, технологияҳои инноватсионӣ ва татбиқи муносибати босалоҳият дар таълим мебошад. Барнома ба баландбардории сифати

таълим, дар хонандагон ташаккули малакаҳои калидӣ ва эҷоди муҳити самараноки таълим равона шудааст.

Вазифаҳои барнома:

1. Шинос кардани омӯзгорон бо принципҳои муносибати босалоҳият ва нақши он дар таълими география. Рушди малакаҳои ташкили муҳити таълимие, ки ба ташаккули салоҳиятҳои калидии хонандагон мусоидат мекунад, татбиқи усулҳои ҷаҳиши таълим, аз ҷумла таълими проблемавӣ ва технологияҳои интерактивӣ.

2. Баландбардории сифати таълими хонандагон тавассути фароҳам овардани воситаҳо барои истифодаи ҷаҳиши таълимӣ ба таври ҷандид ва аз нуқтаи назари педагогӣ асоснок.

3. Ба омӯзгорон омӯзонидани таҳияи вазъиятҳои таълимӣ, ки ба рушди тафаккури интиқодӣ ва мустақилияти хонандагон равона шудаанд. Нишон додани роҳҳои ҳамгироии масъалаҳои воқеӣ ва кейс-метод дар раванди таълим. Рушди малакаҳои мутобиқсозии маводи таълимӣ ба сатҳи омодагии хонандагон.

4. Шинос кардани омӯзгорон бо принципҳои таълими STEAM ва истифодаи он дар таълими фанни география. Рушди малакаҳои байнифаннӣ, ки географияро бо илм, технология, муҳандисӣ, санъат ва математика мепайвандад. Татбиқи супориш ва лоиҳаҳои амалӣ, ки ба рушди тафаккури эҷодӣ ва таҳлилий мусоидат мекунанд.

5. Шинос намудани омӯзгорон бо усулҳои муносири арзёбии дастовардҳои таълим. Рушди малакаҳои истифодаи супоришҳои тестӣ, лоиҳаҳо ва портфолио барои арзёбии объективии салоҳиятҳои хонандагон. Татбиқи усулҳои арзёбии ташаккулдиҳанда, ки ба дастгирии пешрафти инфиродии хонандагон равона шудаанд.

Натиҷаҳои интизоршаванда

Барнома омӯзгоронро бо дониш ва воситаҳои зарурии таъмин менамояд, ки барои баланд бардории сифати таълим, таҳияи методикаҳои инноватсионӣ ва ташаккули салоҳиятҳои калидӣ дар хонандагон мусоидат мекунад.

1) Омӯзгорон принципҳои муносибати босадохият дар таълимро аз худ мекунад ва метавонанд онро дар таълими география татбиқ намоянд. Шароити мусоид барои ташаккули салоҳиятҳои калидии хонандагон тавассути муҳити самараноки таълим фароҳам оварда мешавад. Омӯзгорон усулҳои таълими ғайбӣ, аз ҷумла таълими проблемавӣ ва технологияҳои интерактивиро меомӯзанд, ки саҳм доштани хонандагонро дар раванди таълим зиёд мекунад.

2) Омӯзгорон таъсири муҳити физикии синфхонаро ба натиҷаҳои таълим ба назар мегиранд ва принципҳои Ҷаҳорҷӯбаи миллии рушди маорифро барои арзёбӣ ва мутобиқсозии он истифода мебаранд. Онҳо татбиқ намудани тағйироти дастрас ва мувофиқро дар муҳити таълим бо назардошти ҳадафҳои педагогӣ меомӯзанд ва ҳамкоронро бо таваҷҷуҳ ба истифодаи муҳити синфхона ва ҳамкорӣ бо хонандагон назорат мекунад. Онҳо банақшагирии муштаракро аз худ мекунад, ки дар натиҷа хонандагон дар тарҳрезии муҳити таълим иштирок мекунад ва ин ангеза ва масъулияти онҳоро дар раванди таълим зиёд мекунад.

3) Омӯзгорон вазъиятҳои таълимиро таҳия мекунад, ки ба рушди тафаккури интиқодӣ ва мустақилияти хонандагон мусоидат менамоянд. Масъалаҳои воқеӣ ва усули кейс ба раванди таълим ворид карда мешаванд, ки ба истифодаи дониш дар шароити амалӣ имкон медиҳанд. Омӯзгорон маводи таълимиро вобаста ба сатҳҳои гуногуни омодагии

хонандагон мутобиқ месозанд ва муносибати тафриқавиро таъмин мекунанд.

4) Омӯзгорон принципҳои таълими STEAM-ро аз худ мекунанд ва метавонанд онро дар таълими география ҳамгиро намоянд. Қобилияти алоқаманд кардани география бо дигар фанҳо - технология, муҳандисӣ, санъат ва математика рушд меёбад. Омӯзгорон супориш ва лоиҳаҳоро татбиқ мекунанд, ки ба рушди тафаккури эҷодӣ ва таҳлили хонандагон мусоидат менамоянд.

5) Омӯзгорон усулҳои муосири арзёбии дастовардҳои таълимиро аз худ мекунанд. Супоришҳои тестӣ, корҳои лоиҳавӣ ва портфолио дар арзёбии объективии салоҳиятҳои хонандагон татбиқ карда мешаванд. Омӯзгорон усулҳои арзёбии ташаккулдиҳанда, ки пешрафти инфиродии хонандагонро дастгирӣ мекунанд, меомӯзанд.

Боби 3. Сохтор ва муҳтавои барнома

Барнома аз чор модул, ки ҳар кадоми онҳо ба рушди салоҳиятҳои калидии омӯзгорони фанни география ва татбиқи методикаҳои муосири таълим равона шудаанд; дастур барои тренер; муаррифиҳо (презентатсияҳо); супоришҳо барои дарки натиҷаҳои интизоршаванда маводи тақсимотӣ иборат аст.

Барнома имконият фароҳам меорад, ки омӯзгорон бо принципҳо ва усулҳои муносибати босалоҳияи дар таълими география шинос шаванд ва онҳоро дар амал татбиқ намоянд. Муҳити таълимии ғаёл ва дастгиркунанда эҷод кунанд, ки дар он салоҳиятҳои калидии хонандагон, аз ҷумла тафаккури интиқодӣ, малакаи ҳамкорӣ, худбаҳодиҳӣ ва ҳалли мушкилот рушд меёбанд. Аз методҳои инноватсионии таълим истифода баранд. Маводи таълимӣ ва воситаҳои дидактикиро бо дарназардошти талаботи муносибати босалоҳият таҳия

ва мутобиқ созанд. Дар машғулиятҳои амалӣ, таҳлили мисолҳои воқеӣ ва таҳияи варақаҳои корӣ иштирок намуда, таҷрибаи худро мустаҳкам намоянд

Барнома инчунин ба таҳкими нақши омӯзгор ҳамчун роҳнамо ва муҳарики рушди шахсии хонандагон мусоидат мекунад. Бо истифода аз муносибатҳои муосир, омӯзгорон метавонанд муҳити таълимиро ба фазои омӯзишии фаъол, шавқовар ва самаранок табдил диҳанд.

Нақшаи мавзӯӣ ва барномаи курс: *«Такмили салоҳиятҳои касбии омӯзгорони фанни география дар заминаи муносибати босалоҳият ва муҳити таълим»*

Модул	Мавзӯ	Миқдор и соат
Шарҳи умумии курс (2 соат)	Шарҳи курс: мақсад, вазифа, хусусиятҳои методикаи таълим. Шарҳи сохтори модули таълимӣ. Ташкили курс: муҳити таълим, гурӯҳҳои корӣ, шиносӣ. Ташҳиси бтӣдоӣ	2
1. Муносибати босалоҳият ва муҳити таълим дар омӯзиши фанни география (14 соат)	1.1. Мушкӣлӣ ва тазодҳо дар таҳсилоти муосир	2
	1.2. Муносибати босалоҳият дар таълим: дарси география ва нақши омӯзгор чи гуна тағйир меёбанд	4
	1.3. Муҳити таълим ва омӯзиш: чаро онҳо муҳимманд ва бо муносибати босалоҳият дар таълим чӣ алоқа доранд	4

	1.4. Мухити рақамии таълим ва зеҳни сунъӣ: воситаҳо барои омӯзгорони фанни география	4
2. Мухити физикии таълим ва алоқамандии он бо таҷрибаи омӯзгорон (8 соат)	2.1. Омӯзиш ва муҳити физикии таълимӣ.	1
	2.2 Аҳамияти муҳит дар таълим	1
	2.2. Мухити физикии таълим дар шароити муассисаҳои таҳсилоти умумӣ	1
	2.4. Тарҳрезии муҳити таълимӣ барои татбиқи омӯзиши ғаёлол	1
	2.5. Роҳҳои ғаёлолсозии муассисаи таҳсилоти умумӣ ҳамчун муҳити таълим	1
	2.6. Аз муҳит то амал: гузариш ба амалия	1
	2.7. Тарҳрезии муштарак бо иштироки хонандагон	1
	2.8. Истифодаи амалии усулҳои тафаккури тарроҳӣ	1
3. Тарҳрезии вазъиятҳои таълимӣ барои рушди салоҳиятҳо дар омӯзиши фанни география (16 соат)	3.1 Вазъияти таълимӣ - ҳамчун унсури муҳити таълим	4
	3.2. Кейс-стадӣ (таҳлили мисолҳо) ҳамчун шакли рушди тафаккур ва салоҳиятҳо	4
	3.3. Супоришҳои кушода - заминаи саводнокии функционалӣ	4
	3.4. STEM дар таълими фанни география	4

4. Арзёбии дастовардҳои таълими дар шароити татбиқи муносибати босалоҳият дар таълим (6 соат)	4.1. Принципҳои арзёбии ташаккулдиҳанда	3
	4.2 Методҳои арзёбии салоҳиятҳои калидӣ дар таълими фанни география	3
Чамъбасти курс (2 соат)	Ман чӣ омӯхтам? Чӣ чиз барои ман нав буд? Кадом воситаҳоро омодаам истифода барам? Корти рефлексивӣ, варақаи рефлексивӣ, тестҳои интерактивӣ, арзёбии ҳамдигар ва худбаҳодиҳӣ. Чек-лист. Рубрикаи худбаҳодиҳӣ: «Акнун ман метавонам...»	2
Ҳамагӣ		48 соат

Адабиёт

1. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» аз 22 июли соли 2013.
3. Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030.
4. Чаҳорчубаи миллии рушди таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2025-07-25.
5. Мухторӣ Қ., Сафин Д. В., Кабиров Н., Садруддинов Х. ва дигарон. Воситаҳои истифодаи арзёбии ташаккулдиҳанда барои рушди салоҳиятҳои асосии хонандагон. Дастури таълимӣ-методӣ. – Душанбе, 2018.
6. Маводи тақсмотӣ оид ба истифодаи арзёбии ташаккулдиҳанда ва арзёбии омӯзиш (Маҷмуи воситаҳои арзёбӣ барои синфҳои ибтидоӣ), Душанбе, 2018.
7. Бобизода Ғ., Зиёӣ Х., Ақобиров Ш., Исоев Қ., Байзоев А., Алиев А. Таҳияи стандарт, барномаи таълим ва роҳнамои омӯзгор барои зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ (дастури методӣ).-Душанбе, 2020.
8. Веббер Ричард. Моҳият ва заминаҳои таҳияи барномаҳои таълим барои муассисаҳои таълимӣ (дар доираи муносибати босалоҳият). – Душанбе, 2019.
9. Сафин Д. В., Нағзибекова М. Б., Мухтори Қ. и др. Методы использования формативного оценивания для развития основных компетенций учеников (межпредметный модуль). Учебно-методическое пособие. – Душанбе, 2019.
10. Абдуллозада З., Намоззода Қ. ва дигарон. Роҳнамои тренербарои доир намудани омӯзиши директорони

- муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба тақвияти таълими хониш ва математика. – Душанбе, 2023.
11. Абдулзода З., Намоззода Қ. ва дигарон. Маводи омӯзиши директорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба тақвияти таълими фанни хониши адабӣ ва математикаи омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ (барои иштирокчиён). – Душанбе, 2023.
 12. Стандарти давлатии таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 апрели соли 2009, № 206 тасдиқ карда шудааст.
 13. Стандарти давлатии таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 апрели соли 2009, № 206 тасдиқ карда шудааст.
 14. Е. А. Жижина Поурочные разработки по географии, Москва, ВАКО, 2016.
 15. Иброҳимова Р. К. Истифодаи усулҳои муосири таълим дар дарсҳои география ва луғатҳои истилоҳӣ (Дастури методӣ), Душанбе, 2009.
 16. Қодиров Н., Ибрагимова Р. Методикаи таълими масъалаҳои пешгирӣ ва паст кардани хатари офатҳои табиӣ ҳангоми омӯзиши фанни география (тавсияҳои методӣ барои шунавандагони курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорони фанни география), - Душанбе, 2010.
 17. Раҳимов М., Самиев А., Содиков Ш. Методикаи таълими география, нашр. - Душанбе, 2019.
 18. Роҳнамои фанни география (барои синфҳои 6-11). - Душанбе, 2018.

19. Туронов С. Муносибати босалоҳият дар таҳсилоти касбӣ, - Душанбе, 2018.
20. Третьяков П.И. и др. Технологии модульного обучения в школе.- М., 1997.
21. Танат, Д.Т. Баубекова, Г.К. Развитаия- навыков у учащихся используя задания с элементами STEAM. Вестник КГПИ №4 (60), 2020 issn 2310-3353. - Астана, 2020.
22. Преподавание географии с помощью STEM: инновационные методики для привлечения учащихся. - Астана, 2020.
23. Практические задания в области STEM-образования: Сборник в трех томах. Том 2. Задания для работы с учащимися 5–11 классов Астана, 2022. – 266 с.
24. Задания для практики STEMобразования: от суммы частных задач и учебных дисциплин к целостному деятельностному междисциплинарному подходу. Исследователь/Researcher, 2/2020.